

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 47.

У НОВОМ САДУ 19. НОВЕМБРА 1887.

ГОД. III.

МОЈ БАТА.

ЦРТА ИЗ СЕОСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

(Свршетак.)

 Памтим, како је било у нашој кући, кад је покојни дала боловао, па кад је већ и преко попе искао у цркви последњи опроштај од народа. Памтим, кад смо му давали подушје; па оно неко време пред тај дан, док се спрема за подушје. Јест, спрема се као и за госте: ту се коље, ту се набавља и вина! Ама, да бог сачува, како то све иде!

Тако ти од неко доба опет наишло било на нашу кућу. Као каква јесења облачина! Чини ми се, не ће се никад више ни разгálити. Знаш, кад си на путу, а пут каљав, мастан, а коњи уморни, а над тобом магла, а око тебе магла. Нигде живе душе, већ ти сáм, па кудгод погледаш, пусто... пусто.

Дада грди све, штогод јој дође под руку. Ако мачка скочи на сто, одмах »да је ђаво однесе!« Ако петао ушао у кућу, — »Иш, крепао!« Ако храни прасице, па прасици, као и до сад, халапљиво нарну на валов, — »О, не пајели се!« Ништа јој није право. Само мени, кад јој дођем и станем гдегод, где ћу јој бити на сметњи, — само мени ће онако... онако жалостиво: »Уклони се, рано!«

Нана опет ћути, ... ћути, брате, као камен. Ал да јој, на прилику, баба Стојна или и штене из Дудварске куће сркне крви, колико да се убола пчиодом, би се, бога ми, отровали. Само мени ће, на прилику: »Де, рано, то или то!«

А и једна и друга стрепи, да бáти и на сусрет изађу. Па кад тек хоће која што да му каже, то већ не знаш шта је. И до сад лепо, ... ал сад, мислиш, разлизаће се као мед на хлебу.

Видим ја, и бати нису све козе на броју. Некуд ми дошао друкчи. Нема то, да жвиждуће као до јако, кад ради штогод. Нема ту, да онако весело с наном разговара, као пре. Не ћу ни да кажем, да мене не ће ни да погледа, а камо ли да се нашали или да ми прави двојнице од трске.

Толики се, знам, момци воле, па... нису таки.

Колико сам га молио само и молио, да ми одеље од зове пуцаљку, ... ајак! Сви имају, а ја немам. Хоће да ми другови очи избију, гађајући ме танетима од зове из своје пуцаљке, а ја немам.

— Направиће и мени мој бáта! — кажем ја као бојаги.

Али како прошло данас, тако и сутра.

Па нико ти се то сад више ни онолико не трза, кад споменем мог бату, ни онолико колико пре.

Шта је то, бóго моја?

Кадгод мислим тако, а мени се све врзе по памети оно, што рекла за бату баба Стојна... Шта ће јој рећи оно теле, бог је видио!... Ал добро није. Није она ни за кога што добро рекла.

Проклество ли је, ... урок, ... шта ли је?!..

Ни девојке ме више онако не мазе.

А мој бата, чим смркне, ... хајд под Дудварске прозоре.

Шта пута не намири ни марву, кад дође из поља, него мора нана или дада да је напоји и потимари.

А сачувај те боже сада даде! Ни папак не остаје на миру!

Чујем једаред, како рече нана дади:

— Иде ми — вели — вече, иде ми бритка сабља за врат.

— Гром је спалио! — на то ће дада.

Опет, рекох, баба Стојна Бумбића!...

Некако после Петрова пошље нана бату у варош с неколико цакова зоби, да прода.

— Нека! — вели бата, — Пред зору ћу.

— Немој, рано, чекати зоре, него крени још с вечера, па можеш ноћити где на друму, те и коње напасти. Не ћеш бити сам. Ето, иде и дикин Милан.

(Диком звала нана стрица нашег, како га прозвала, још кад се довела у кућу за покојнога лалу. А Милан ми брат од стрица.)

Приволе се бата, па тако и уради...

— Кад — то вече забасало наше теле некуд у туђе баштине, па га нема кући, па нема, а већ које доба.

— Хајде, рано, да га тражимо.

И нана мене за руку, па хајд.

Тражимо ми, тумарамо, распитујемо... Нема!

Кад смо се вратили, ударићемо на Дудварски крај.

Је л' нана тако баш хтела ил се нађосмо туда тек онако, не знам.

Кад дошли ми до друге куће испред Дудварске, ... месечина, да се богу мили, ... а испод прозора Јашиних отиштоше се две прилике, па једна, она женска, уђе у кућу, а друга, мушка, удари преко пута.

Нана избегла очи, па гледи за оним, што прелази преко, да га очима прогута.

— Ко је оно, рано? — пита мене.

— Дугачки Стојан.

Познао бих га, да га видим међу стотином. Отегао се пусти, вешала би о себи кући донео, да га обесе. Прешао већ на по пута, а сен му се спрам месечине још није извукао испод Дудварског дуда.

Нани задрхта рука, па ми стиште моју, за коју ме држала...

Дошли ми кући, а теле се нашло.

— Било — вели дада, — у гумну за сеном.

Није нани канда до телета, већ и не сачека, да дада све каже, него удри као у запевку:

— Дадо, да тешке срамоте на нашу кућу, ... што ћу ти кукавица!

— Шта је, за бога?

— Она несрећа с оним дугачким анатемњаком ... под дудом ... седе вечерас, ...

— Па ... та да дође у нашу кућу!

Дада се прекрсти, а нана се груну у груди...

Сутра дан дошао бата из вароши.

Још није ни коње испрегао, а ја к њему.

— Бато...

Утаћио ја глас, као да ћу да му припанем. Видио сам, да је страшно, како се синоћ нана и дада онако престравише.

— Бато, Милка више не воли тебе.

Он ме погледа.

— Синоћ седила до неко доба онде, где ти седиш, кад одеш к њој...

Нана стала за врата од вајата, па, чини ми се, слуша.

— С киме? — прекиде ме он, као да не може да дочека.

— С дугачким Стојаном.

Он испусти амове из руку.

— Ко каже?

— Ја видио синоћ својим очима.

— Није истина.

Па потеже да ме ћуши.

Нисам имао каде ни да се сагнем, кад ми пуче преко уха.

Први пут ме ударио у веку! Окрену се све око мене као на тањир.

У том искрсне од некуд дада.

— А што удари тако, несретни сине?... Истина је, да, истина је! И мати ти га је видила, ... срамоту твоју и наше куће!

Нана се скаменила на сред врата од вајата, па се не миче.

— Зар та у нашу кућу?...

Бата ни да писне, већ бацио амове преко рамена, а коње узео за улар, па их води у појату.

Не зна дада, шта је доста, кад почне, него тера даље:

— Од како је темеља кућног, није тако чудо...

Мени се сад тек даде на жао, па удри у плач.

До у јутро нико од нас није више видио бате. Како је дошао био из вароши, ни у уста није ништа узео, већ отишао... за цело Милци...

Сутра дан пред вече дошао к мени, па ме зове:

— Хајд, хоћеш са мном у ливаде?

Једва ја дочекао.

Док он опремао коње, стала мене трга то око коња то у кућу.

Нани свану на лицу, кад рекох, куд ме бата зове.

А дада се дала у посао, па вади бати и мени хаљину, да понесемо са собом.

Други дан опет тако. Па ми још бата поклонио своју врулу.

Поче да расвиће у нашој кући.

Чини ми се, скинула баба Стојна проклетство с ње

Ал кад ми близо Дудварских, а под дудом Милкиним седе и певају, а Милка почиње:

„Оно моје, што ми путем шеће,

Путем шеће а плећима креће,

Чини ми се преварит ме не ће:

Три пута ме лане погледао,

А пролетос оком намигнуо,

А вечерас брком насмејао...“

Тек ми дошли до раскршћа, а бата ће, као да се пресетио:

— Гле, ја заборавио путо!

— Ето пута коњу о врату.

— Није путо, — опет он, — него кључ од пута.

— Па хајд, ја ћу одјахати кући по кључ.
— Не знаш ти, где је. Морам га ја потражити.

Вратимо се.

— Иди ти сад, — вели, — лези. Мрзи ме, да опет идем. Ја ћу преноћити код коња.

Јест, да! Одлазила нана неколико пута до појате.

Коњи дрежде пред празним јаслама и фрчу од дуга времена, ... а бати ни трага у појати.

Чујем ја, како нана уздахне, кад год се врати.

— Још га нема, — уздахну, кад дошла већ трећи или четврти пут.

Ова нису свеле ту целу драгу ноћ...

Опет се насуморило у нашој кући...

Да ти истину кажем, као и жао ми било бате, али ми и криво на њега.

Ето, и дада и нана не говоре ништа лепо за ту Дудварску цуру. Па и стриц му већ говорио и говорио, да је се мане. Гракнуло цело село.

Не помаже.

И ја се већ завадио с Милкином сестром, па ни да је погледим.

— Опчинила га несрећа, — вели дада, па куне, куне и девето колено Дудварске куће.

Нана се већ сва пресавила од туге и невоље. Па кад јој још дође она мудрица, онај Јаша Дудварски, као да је тролетница хвата, па час бледи, час зелени А он, што ти рекох, ... ево ти га мало који дан...

* * *

Од неко доба мој бата веселији. Па што веселији, али већ не зна, шта ће да ради, само да угове дади и нани. Пази, како ће и да их погледи, па кечи сваку њихову реч и прати им поглед, бож' опрости, као веран пас.

Како се што лепо нађе, на прилику узиме, или теле, а бата:

— То ћемо за сватове.

Па и не чека, да га когод пита, за чије сватове, или тако што, већ хајд одмах даље.

А нана и дада стрепе, и да поведу разговор о том.

У том ево једаред стрине.

Овамо онамо, дође и на реч, због чега се и накнула к нама. Пође отезати:

— Долазио ми већ толико наш рана (мој бата), ... па ми говори и говори за ту Дудварску цуру...

Нана се охлади.

— А ја велим, — опет стрина, кад нико ништа не прихвати, — није она према њему прилика.

— У стамап! — цикну дада.

— Немој, дадо, тако! — утишава је стрина.

— Не можеш ти то сад њему избити из главе, па да шта радиш.

— Да се ниси моја назвала, све бих те извогала из куће, — опет дада. — С Дудварским не ћу у род...

После тога бата ником ни речи... као да није наш, тако нам се отуђио.

Више пута га ја видим и са — дугачким Стојаном. Помисли! Па се помешао све с горима од себе...

У очи Аранђелова седи нана и дада, па чешљају перје.

Ја се ваљам на кревету.

А наједаред нека кола — звррр, па пред нашу капију.

Трже се нана.

Дада подиже главу, па упрла очи у прозор, токорсе да види.

Ја скочих.

Нису то само тек кола, већ и певанка на колима.

Док кола стала, док ми чули певанку, у том и пушка — прас! Те неко иза свег грла дрекну:

— Иху-ху!

— То је дугачки Стојан! — повичем ја. А он окрену за тим онако храпавим гласом на сватовац:

— *Простири платно, Рајина мајко!*

— Куку нама! — дрекну дада.

А нана полети на врата.

У том грунуше у собу... Ту Митар Бањац, ту Ђука Бајић. За њима дугачки Стојан бојаги вуче — Милку Дудварску. Ево и бате.

— Дај ракије, нано, да ти дамо снаху! — виче Ђука Бањац.

Ја се узверио. Шта је сад?

Дада стала, па не може да дође к себи.

А нана се заљуља, па паде на земљу колико је дуга.

Ја ти кажем, памет суди, господару! Ал има то, па ти узму зар памет, па се избежумиш, ... не знаш ни сам, шта радиш, тек не ваљаш ни себи ни своме...

Нана није дочекала другог Аранђела. Сушила се, сушила, док јој се живот није угашио као и свећа, кад догори.

Бата се још то лето оделио из куће.

С Милком није ни два божићна колача пресекао у својој кући. И остави га... И опет му дође... И опет оде. Док се најпосле нису тужили и конзисторији.

Данас живи Милка с дугачким Стојаном. А поједе више батина него хлеба.

Јесенас продадоше мом бати на добош све, гдегод је што имао.

Е, у зао час, као што и рекла оно некад баба Стојна, ... замекало и њему пред кућом теле...

НА СМРТ.

ЦРТА ИЗ СРПСКО-БУГАРСКОГ РАТА.

НАПИСАО ВЕЉО М. МИЉКОВИЋ.

I.

„Јечам жела Гружанка девојка,

Јечам жела, јечму беседила...“

та се дивна песма разлегала од брега до брега, од равна до равна, баш у оном часу, када се у дивном шумарку договарало двоје заљубљених.

Сунце се почело клонити у крајеве, куд око наше не допире, а месец се помаљао иза бујне растове шуме, тихо је било свугде, а онај несташни поветарац разнашао је далеко, далеко прекрасну српску Гружанску песму:

„Јечам жела...“

На слемени брдашца једног, баш одмах до села, чистина је и на њој качара.

Под качаром у шумарку стоје Радоје и Смиља.

Радоје, то је син старога кмета у селу В. Што да вам га описујем? Носио се сељачки, онако, како се у Грузи носе. Имао је на глави нов вес, за пасом од тканица двојку свиралу. Красно је момче Радоје, нема ваљда у десет села околу ни једне девојке удаваче, која није из дна душе уздахнула, кад се Радојево име спомене.

А Смиља?

Шта Смиља! Вила је то из горе српске! Румена, па једра, па здрава, па од ваљаних родитеља, из прве куће.

Ето, састаше се ту, дабогме, као младо с младим, па чујте само, шта зборе.

— Смиљо, ја знам, е те дају за Ранка; ма прођи га се! Знаш, ништа људски о њему не веле...

— Знам ја то, Радо, е ама куд ћу, зар да запнем о вољу бабе и напе?

— Ја... ја... промуца Раде, па онда жалосно дрмну лево и десно главу, а ногом изгази леп, мален цветић.

За часак умукосе обоје.

— Ама, како би било, Раде, да ти са бабом о томе поведеш реч?

— Је л' ја?

— Ти.

— Оно, да ти право кажем, то ја не могу.

— Ене! А што болан?

— Знаш, Смиљо, кâ стид ме је мало, а после тога, ене где нам се куће баш не гледе најбоље... Е баш боље шћа бити, да ја угарак па у ону поточару... ја кô мислим, да није вредно те се око ње у мал' не покрвисмо...

— Сунца ми, јест, — одговори му забринуто Смиља.

— Него знаш шта?

— Е?

— Ти некако твојој нани, онако знаш — кажи јој, да смо се нас двоје обегенисали, па...

Застаде му реч, а Смиља сва порумене и окрете главу мало на страну.

— Смиљо!

— Ој!

— Оно, баш — кашљуципу неколико пута, као да се спрема — ни ми не рекосмо једно другом, да ли се бегенишемо. Кажи ми, среће ти, волеш ли ти мене?

Смиља ћути.

— Ене, виш...

— Па не учини ми ништа криво, а познајемо се давно...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

WWW.UNIBE.RJà... jà... тако је.

— Па, водем те, jà.

— Е, баш ти вала, Смиљо, — па је узе за руку, а рука је та дрктала...

— Бог и душа, да ја прионем уз моје, а ти уз твоје, те ће тако бити најбоље... Оно знаш, не би ни било лепо, кад се бегенишемо, да се не узмемо.

— Не би, jà.

— Ено, већ је мрак, тражиће те, Смиљо, у кући.

— Па збогом, Радо!

— Збогом, Смиљо!

Руковаше се, стискоше једно другом руке. Смиља одскакута као јеленче, а Радоје се замислио, па док је год могао да сагледа Смиљу, гледао је у њу; тек кад се она изгуби у шумарку, онда тешко уздахну, погледа месец, који се прикрадао, па се крене кући.

II.

— Ама, што ли нас оно позивају, ћато, вере ти?

Тако је питао Ранко општинског „ћату“, који је одевен пола варошки, а пола по сеоски; лети-зими носи астраганску шубару, веома на десну страну накренуту, дугачка „муштикла“ и сјајна плехана „табакера“ верни су му пратиоци.

Себи је давао велике важности и трудио се особито, да изгледа врло паметан и „званичан“.

Па, богме, мал га таквим очима нису гледали сељаци.

Седе тако у сеоској механи на друму. Било је ваздан сељака, јер је недеља, премда наши сељаци, на жалост, не гледе баш много на празни дан, кад је реч о механи.

Ранко је доста имућан; има оца и сестру; отац му је врло познат у селу са своје тврдоглавости. За њега веле, кад се ко погађа или свађа па неће да попусти: „Ма немој бити тврде главе кô при богу Аћим!“

Он се лепо живи са ћатом, јер увек плаћа, а ћата увек мукте пије и важно говори.

Баш у овом часу седе њих петоро за столом до „келнераја“ и пијуцкају, па сви у ћату гледе, а он преврће са врло важним лицем „Српске Новине“.

— Дед, пи, ћато, пи, господине!

— Ајд, ајд! — куцне се ћата па испије.

— Је л', ћато, не рече ми, што ли нас то позивају у бригаду?

— Тајна! Тајна, драги мој! — одазва се ћата и узе најозбиљнију и најпаметнију позитуру.

— Ја, jà... одазваше се остали.

— Ама, ћато, кô велим, ми смо наши, па би могао онако тајно да нам кажеш; ви господа знате много, па ипак не казујете ником ништа...

Е, Ранко га је у жицу дирнуо! „Ви господа!“ то му поласка.

— Па, јес, јес... оно... јакако! Ми много знамо, — е, али шта ћете, кад је служба чиновника у таквим претпријатствима и електрична, да се никада не може до суме сумарума, нити пак до диверзије доћи!...“

На ове луде речи сељаци су само бленули, гледали један другог, а сви су у себи закључили: да ту памет, као што је у ћате, нема ни сам Гарашанин.

Ћата је мирно и достојанствено лупкао претима по столу, па гледао све преко рамена, шта више и сам је себи веровао, да је збиља паметан и научен, наравно, кад су сви о томе уверени!

Е, ућуташе! Ко сме сада да се усуди, да проговори, кад је ћата таку мудрост избадио?!

„Ћата“ у селу, то је мало више но пандур у вароши.

— Ћато, ево ти од капетана ово писмо! — продера се на ћату пандур Тодор из среза.

Сви се покренуше, јер је пандур од капетана, те се врло снисходљиво с њим упиташе за здравље.

Ћата заборави за тренутак на своју важност, отвори писмо и сав позелени од јада.

У писму виде своје писмо, које је писао капетану, кад му је овај претио, да ће га протерати до врага, ако којекакве будалаштине у званична акта уплетао буде.

Ево, шта је ћата на то капетану одговорио:

„Господину началнику среза Н.

Персоналификативно дезорганизиране положеја ума и свести, старијега консолидишете у правцу, кога ви за извесног држите.

Попизни

Станислав Дрљић.“

То је, јадник, у каквој кризи наишао, па му се учинило, да је врло паметно, јер он није разумео, те је мислио, да ће се тиме увући капетану у милост.

Капетан му одговара:

„Зеридове!

До сада сам мислио, да си паметан, па сам се једио, а сад видим, да си будала, па се смејем. — Одмах кажи кмету, да сазове општински збор, те да се позову сви они, који су у I. позиву, те да сутра зором буду иред средком кућом.

Началник среза Н.

Н. Н.“

— Шта је, ћато, по богу?

— Што ме питаш, — продере се на Ранка, — ваљда ти нећу све о нос обесити; преписка између нас чиновника је тајна!

— Поздрави господина началника, и реци, да је све у реду.

Пандур уседо на коња и одмах одјезди.

Сви заћутали.

— Хм... хм... хм!... — вртио је врло важно главом ћата; чисто је зачикивао, да га ко шта упита. Али услед набуситог одговора, па још Ранку, не смеде нико да прослови.

— Хм... хм... хм!... Крв! Крв!... — мрмља ћата а лупка прстима по столу.

Сви га живо гледају.

— Е, ја, ја... мора се, мора! „Дође хора, војеват се мора!“ Деде вина овамо, ти Апостоле!

— Сàг, сàг, — одазва се Цинцарче.

— А, ћато, вере ти, — усуди се Ранко, — да неће Чвабо на нас?

— Ха, ха, ха! Ђаво не спава! Али какав Чвабо!... Где би он по нашим врлетима; ту нема беле каве, нема, да ти кажем, супе, па нема „милиброда“, еј, није не, — лепо би Чваби и ишло, да по несрећи залута амо, — друго је нешто... друго...

— А шта, молимо те?

— Шта? Рат, брате, рат јакако!

— Ене! — тргоше се сви.

— А с ким, да од бога нађеш?

— Хе, с ким? Па с ким, него са Турчином. Јакако! Ено и у новинама трабуњају којешта, али ја што знам, знам. Идемо да ослободимо и заузмемо Македонију, па Прилип, па Приштину, па Нови Пазар, па Босну, па Ерцеговину, па да се здружимо с Црном Гором, те да видиш славе и богатства; е, ја, наравно, да не би више био ваш ћата, но капетан...

— Е, из твојих уста у божје уши! — узвикнуше готово сви.

— Дајде, Апостоле, три киле вина, ја за тај глас плаћам! Живио наш ћато! — узвикну старкеља неки и подиже масан, стари вес у висину левом руком а десном се прекрести.

— Тако, тако!

— А ста то? Ста це да биде? — упита љубопитљиво Цинцарче.

— То ће да буде — рат!

— Уф! Уф! Нел це да биде реквизиција, како ли га оне викају?

— Оће, да шта ће!...

— Мејанџија!

— Сàг, сàг!... Уф, уф!... Знајш, што га ја мрзимо ови рат...

— Море, мејанџија! — раздере се неки сeља опет.

— Све мора да даш... ама си новце тешко добијеш!...

— Ја, ми се кравимо тамо, а ти печеш каву...

Ајд, сиктер, бре; Цинцарин и Чвабо, то ти је све једно!... подвикну му старац Ника.

— Е, велиш, на Турчина ћемо? А, по богу, шта вели, ћато, Рус? Оће ли и он с нама?

— Какав Рус? — набрецну се ћата.

— А, ја, шта ћемо ми без њега!

— Ћути, море! Алијансија политичке диверзије прекинута је с Русијом, — мудрује ћата.

— Јес, јес...

— А Ристић?

— Немој да те затворим, море! Какав Ристић?! Сад смо ми напредњаци на влади!

— Јес, ћато, јес... сад сте ви, но оће ли и Ристић с нама бити у боју?

— Јок!

— Еј, бога ми, онда зло!

— А што зло?

— Е, па он ти, знаш, то, кà онако, најбоље зна! Ене и пре... па јес, ћато, јес, да сте оно и ви добри, ама љаво је Турчин, ако нема Ристића и Руса, бог и душа, сви ћемо листом изгинути... муца средовечан човек, сељак.

— Доста, бре! Шта ти знаш?

— Е, дај боже, да не буде тако!

— Море, остави се! — Ајдмо, Ранко! Јеси ли платио?

— Ево сад ћу. Еј, Апостоле, дедер ми ракам.

— Сàг, сàг!...

Ранко плати, па се са ћатом упути општинској кући.

— Чујеш, Ранко, не хтедох ти тамо пред свима говорити; она твоја Смиља много нешто шара.

— Шта?! Смиља?!

— Јес, ја! Но гледајдер ти, па попритегни мало дезгене! Ја, ја, оно јес да је Радоје леп момак, али кад има тебе, она према правилима морала и параграфима законика не треба да гледа на другог.

— Зар Радоја?! А, џебрак један, а овамо се прави кò светац и он и она!... Е, ћато, бог зна како ти хвала, што ми то рече!

— Е, а што? И ти би мени казао. Чујеш... поздрави ми твоју Лепосаву, па гледај, брате, јер ето видиш, ко зна, шта носи дан а шта ноћ.

— Оћу вала; шта ту ваздан! Она мора бити твоја. Ја и не знам, шта ми се ту врпољи ваздан!

— Тако, тако! Е, па сад одох ја да извршим, што ми је од вишег чиновника наређено! Све има свога реда! Збогом, Ранко!

И ћата оде у општинску кућу, а Ранко настави пут даље; но није ишао дуго, а пред-а-њ изађе Радоје.

— Е баш добро, те те сусретох.

— Помози бог, Ранко!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Бога ми ће и да помогне!

— А што се ти кá истресап на мене? Што ти је?

— Што ми је? А Смиља?

Радоје сав побледи.

— Јес' чуо! Окај се ти те Смиљке, јер ће те ђаво однети!

— А што? — испречи се пред-а-њ Радоје.

— Како, што? Ми се бегенишемо, па ћу је и узети.

— Је л' ти она казала, да те бегенише?

— А нô!

— Лажеш!

— Ко лаже, шуго ниједна! Ако те шченам, и кости ћу ти смрвити.

— Па деде! Али ти то не смеш, јер знаш, да сам јачи од тебе. Но чуј ме, братановићу. Оно истина, да твој баба кани да ти проси Смиљу, а отац њен из ината са мојима хоће богме и да ти је да. Али која ти вајда, кад те она ама баш ни мало не милује? Какав би ти век имао са Смиљом? Шта би најпосле било? Ете шта, покварила би се, нашла би из ината швалере, па би те варала, варала... Него чуј ти мене. Дај ми Смиљу.

— Ти си луд! — одмане Ранко и пође сав дркћући од једа.

— Море, Ранко, молим те, дај ми Смиљану.

— Хајд одатле!

И растадоше се.

(Наставиће се.)

БУРА У ЗАВЕТРИНИ.

НОВЕЛА ИЗ СЛОВАЧКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО СВЕТОЗАР ХУРБАН ВАЈАНСКИ.

(Наставак.)

VI.

Стари Бохунка наличио је много оном француском гардисти, који је на друму туцао камење, кад је одслужио своју службу. Види га Наполеон, па га запита за његову прошлост, те хтеде да га обдари. „Ја сам своју дужност поштено учинио,“ одговори му старац. „Молим Ваше Величанство, да ме не узнемиривате у послу.“

Јована Ореховљанског, код којег је Бохунка служио, нападну једаред три дољноземске делије у широким гаћама. Верна слуга шкрипне зубима, извуче батину из кола, те стане словачки поливати ону тројицу по главама. Двојици пусти крв из главе, онај трећи умакне. Господар хтеде да га награди... Адам се расрди, и заиште, да га пусти из службе. Нека туга за слободом овлада његовим добрим срцем. Доцније пристане, да прима новаца за своју сиромашну кћер, којој је мати умрла, како је донела на свет.

Неочекивана срећа помути сад мозак у старца. Уђе му неки страх у срце... Чинило му се, као да га сломила каква несрећа.

Кћи његова има сада да пређе у васпитање Ореховљанским, треба да се изобрази према свом имању.

Отац зовне Мару и каже јој ново стање њено, па је пита, хоће ли у нов живот?

Марија не зна, шта да ради. Поштене, љубазне речи Јермине силно утицаху на њу. Јерма јој пошла сликати погодан, безбрижан живот, пун забава. Није чудо, што је главица у девојчета горела, а памет врела.

Стари Бохунка не знаде у први мах, шта да ради. Најпосле реши, да све остави на вољу кћери.

— Но? — пита је и погледа оштро.

На лицу јој се види, да је у њој дозрела туга за непознатим сластима.

— Ти си мој отац, оче. Како ти наредиш!

— Дакле, иди у име божје, — рече старац, а лице му помрче.

Пољуби кћер у чело и уздахне.

Ореховљански дошао сам собом по своју сада другу кћер. Загризао у киселу јабуку и подао се наредби у опоруди... Најпосле ужитак од толиког имања не да се лако пустити из руку.

У груди својеглавог Адама улеже се тајан бол. Растајао се са својом кћерком као на мртвачком одру. Није дао да му се познају осећаји, али га је болело, што се Марија даде одвести у други дом.

Марију доведоше у двор као младо дивље јеленче. Уздрхтала се, кад јој госпођа Ореховљанска притиште на чело матерински пољубац. И миловати је морала словачки, словачки. Свака реч јој пролазила, њој, госпођи Ореховљанској, кроз грло као оскоруша. Сама Марија се осећаше зло, врло зло. Заплакала се, кад је оденуше у господско рухо. Изгубила је у њему, збиља, виткост и лепоту. Пре нежна, вижљаста као веверица, дошла сад као каква неука гошодска слушкиња. Хитри ход јој се измену у тесним ципелама у неједнак, тром. Пређе спуштене витице сплела у тесну фризуру, па јој стрше на главу, као да нису њене.

Али жењска је нарав врло мекана, склоњена преображајима. Не прође ни месец дана, и Мара се навиче на нови крој. Сви јој ласкају, Јерма од искрена, сестринскога срца, њена мати од невоље с потајном

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

накошћу. Јерма беше свагда добра учитељица Мари. Из њене руке примала је Мара друге обичаје, истина не беху наравни. Драгутин Ореховљански бригнуо се за маџарски језик . . .

С Матијом Мразом окренуло се на боље. Излази већ за бубама и ботанизира. Али не тако као пре. Чува се висока брега. Па не сме ни да помишља, да скаче преко потока. Осећа умор и несвест.

Марија доводи учитеља више пута за сто код Ореховљанских.

— Тако је! Кад имамо говедарку у кући, — гуњђа госпођа спахиница, — за што да не бисмо могли примати и певца?

Јерма није према њему онако искрена, али му одаје штовање.

Кленер се расрдио, па напустио њихну кућу. Па грди и зипара по околини, колико само зна. У њему пламти освета на дом, у ком је добио корцу . . .

Седи једном Мара у филагорији и мучи се с везом. Аврел стао поред ње, па јој гледа у црвене пуначке руке. Образ у девојчета нешто цобледио, али није изгубио прву свежину. Густа лепа коса њена игра јој око главе.

— Како ти то умеш, Маро! — каже јој млади господин, па ће сести уз њу, а завирује јој у посао. — Лепо везеш. Где си ти то научила?

— Јерма ме научила. Ех да! Баш је лепо! Више парам, него што везем.

— А речи већем знаш, што сам ти их написао?

— Још не све. Авлак прозор, széna сено, ринсе пивница, — то је лако.

— Како лепу косу имаш! — опет он, па је поглади по дебелој витици.

Она не одговори.

Аврелова рука паде јој на плећа.

Она даље везе.

— Окај се тога, Марице. Боље, да се разговарамо. Ја волим, да слушам, кад ти говориш.

— Да, па се после смејете, као милостива госпођа и господин Кленер!

— Не, не, Маро. Мама се не смеје, а Кленер више неће доћи к нама. Ја ти се смејати не ћу. . . Очи су ти тако сјајне, пријатне! Усне тако свеже! Какав смех?! Ти си богата, лако ћеш све постићи. Ту нема места смех.

— Збиља? — кличе Мара живахно, па љубазно погледа Аврела.

— Збиља, збиља! Да ти докажем, како ми није до смеха, дај, да те пољубим у образ.

Аврел се наже и пољуби је.

Мара порумени, па трже руком по оном образу, у који ју је пољубио. Није га разумела. Толико је погрешака починила у тој кући, да се побојала опре-

ти се и Авреловој безобразности, само како јој не би ваљда опет когод пребацио, да је што лудо учинила. Само мисли, шта ће Јерма рећи на то?

— Видиш, да ти се не подсмевам. Марице! Ти и ниси више сељакиња, ти си kisasszony, ти си наша.

Аврел јој примиче, а она одмиче.

— Бојиш ме се? Шта сам ти икада зло урадио? Ја теби добро мислим. Ти си неискусна, проста; готов сам, да ти дајем савета, чак и да те браним, ако те когод нападне или ти се подсмехне. Веруј ми.

Мара се обрадова. Веровала му је.

Аврел је ухвати за главу, па јој стиште пољубац на усне.

— То није лепо! То се не приличи! — цикну сирото девојче, бранећи се од његова миловања. Крв јој ударила у лице, а срце поче ударати, да пробије груди. — Млади господине! Господине! — виче уздрхталим гласом. — Шта ће рећи Јерма, кад јој кажем, да сте ме пољубили? Па ваш отац?

— Лудо моја! Зар Јерма и отац морају све знати?

Сад тек свану Мари, да то није ствар проста и безазлена, кад се млади господин боји, да му дозна сестра. Неповеће према њему завлада са свим у срцу њену.

Аврел примети то, па јој узме говорити, много и лепо говорити.

Она га је немо слушала и утишала се.

Толико пута за вечером хоће Мара да све исприповеда . . . Јерма зна све њено мишљење и осећаје. За што да њој претаји, шта се збило у филагорији? Али опет јој страх неки затвори уста. За вечером није могла да издржи Аврелових погледа. Као да јој грех какав лежи на души.

Ни у јутро је не прође зла воља. У подне оде у врт и седе на траву код густа жбуна.

Жбун се закрши, а пред њом искрсе Јан Ољша.

— Добар дан, милостивна госпођице, добар дан! — поздрави је момак горко. — Ваљда ме већ и не познајете? Није чудо! Већем сте два месеца милостивна!

— Јане! — викну Мара радосно, искрено, па скочи са траве.

— Даље! Ја нисам више твој Јан. Мој кожух није пристао уз твоје шарено рухо, нити моје окореле руке уз твоје свилене ручице. Ја сам прост селски момак, а ти си милостивна! Ој хој, како си лепа! Како си лепа! Лако ли си заборавила на простоту, док је добра била црквењаковој кћери. Сад је што друго! Пијеш каву, носиш се господски . . .

Да свисне срце у Маре, па бризну у плач.

— Шта могу ја за то? Нисам ја тебе заборавила. Биће нама добро, имам и ја сад новаца.

— Гујо, гујо. Лепо сикћеш! Имај, имај. Ено ти господских момака, па се теши у силом-господству.

Хће Мара да га ухвати.

Он је одгурне, да у мало не паде. Рука његова нађе се готова, и да удари.

— Удри, Јане, удри, ако сам ти крива, — пође молити девојче кроз плач.

— Не, не! Као пас крадем се око спахијског двора. Ваљда ће се, рекох, и милостивна показати! Ни трага! Па добро! Ал најпосле сам те ево добио. Па знај, данас или сутра кукурекнуће црвен петао на крову тог твог поочима. Ја ћу тамо бацити, ја, Маро, да знаш. Па нека ме ухвате, марим ја. Па нека ме окују у гвозђе, марим ја. Нека ме баце у тамницу, не браним. Нека ме жива сахране, — шта ми је стало? Све за тебе, неверо. Иди, па им кажи, ево, и опет ти велим: Ја ћу да запалим то ваше проклето гнездо! . . . Што ломиш те руке?

Мара још један пут потезе Јану.

— Ао да красне господске крпе!

И Јан дохвати хаљину испод грла, па је расплати.

Сину врат у девојчега спрема сунца, што се поткрадаше кроз багремово лишће.

— Ово ћу себи за спомен, — викну, па високо издиже крпу, што му остала у руци, — за спомен, да си била моја цура, док си ишла у сељачкој кошуљи и босонога са мном сено грабила. Па сад збогом, богата фина фрајлице!

— Јане, ако бога знаш, молим те, опрости ми, опрости! — врисну Мара, па паде на колена. Лепа јој главица клону у траву, а она се заплака из свег гласа.

— Да, да, вичи само, вичи. Нека дођу ти господари, да ме са псима извијају преко плота, као оно некад тебе, јест, тебе! Ти си им то све опростила. Али, ја, тако ми бога, не праштам. Погледај овај нож! — И нож севну, како га истрже из шпага. — Нека ми само дођу ти твоји нови пријатељи!

Мара ућута. Само јој се краде из груди болно тајно уздисање. Она са свим друкче поче живети у новим приликама, па друкче и осећати. Што је последњих дана доживела, све јој ново, невиђено и нечувено. Је ли чудо, ако је заборавила на Ољшу, ако се и тешила, да његова мати не би могла сада више рећи, како је сироче, од куд нога, од куда јој рука.

Друкче беше с Ољшом, који знаде, да се Мара погосподила и да је за њ изгубљена. То баш ваљда и расплати још већма његову очајну љубав.

Јанове очи севаху гневом. Јад и осећај увреде извргоше доброга момка у бунџију.

Мара му обухвати ноге.

Он је одгурну, па га нестале.

Јадна Мара оста сама.

— Боже мој! Боже мој! — узе да кука кукавица.

Згадише јој се оне господске хаљине. Згади јој

се цео господски живот. Дође јој и Јерма зла. Паде јој на памет онај приказ у филагорији. Поче да се осећа грешником. Сети се Ољшине претње. Гроза је подиђе телом. Шта да ради? Да ћути, док изгору двори Ореховљански, па да јој ухвате Јана као паликућу?

У том јаду скочи са земље и отрчи очеву дому.

Старац седи за столом и пише. Беше он и сеоски летописац. Свака новина, колико се родило, колико умрло, какво је кад време било, какви кад знаци на небу, — све то беше тачно побележено у дебелој књижури.

Врата се на прекладу нагло отворише.

Адам Бохунка скиде наочари, па се избечи.

Његова кћи дође, али не радосна, ни чила као пре, него бедна, несрећна, уплакана.

Старац се не маче с места, него се окрену као да ће даље да пише.

Мара га загрли, па бризну у плач, све вришти.

Адам је лако одгурну од себе.

— Шта те гони мени сиромашу старцу, Маро? Глас му мек, али пун бола.

Нагло и испрекиданим речима исприча Мара, што је било у врту.

— Помозите, оче, помагајте! Потпалиће кућу Ореховљанским. Ножем ће их поклати. Њега ће убити. Ох, ја несретница!

Као нем слуша старац тужбу и плач своје кћери.

— Јеси ли говорила о том с милостивнима?

Мара одговори да није. А Бохунка поћута, понда затвори књигу и уздахну, те ће рећи:

— Мој разум не допире преко плота око спахијског врта. Ти си се мене одрекла. У свом дому ја бих те сачувао од сваког напасника. За што те сад не бране Ореховљански?

— Помозите ми, оче. Нико ме више преко овог прага не ће извући.

Адам пошље по господина учитеља.

Мраз дође, па се препаде, кад види Мару. Одмах је провидио прилике своје некад ученице. И нехотице пође испоређивати своју срећу с њеном. У многим му дођоше сличне, али су и различите. Он је већ телом малаксао, душа му уморна.

Мара оде у вајат.

Дуго се пођоше саветовати она двојица, шта да се ради. Учитељ ништа не да за Ољшину претњу. „Време ће показати, како да се боримо у таласима живота.“ Ах, а њему ни време не показа!

Мара изашла из вајата, . . . права Мара! Нема на њој господскога руха. Опет се бели танка кошуљица. Синуло јој лице, а ход се исправио.

Учитељ се дивео здравој памети девојчиној.

— Ја не ћу бити госпођица, — рече Мара, па

загрли оца, — да ми неко три села поклони! Ја ћу бити ваша Мара.

У речима тима беше силне воље.

Старац затресе главом, а око усана му се прели мио смех.

На једаред се отворе врата.

Унутра јурну Ољша. Зачудио се, па стао на прагу, као да се прилепио . . . Нестаде му мрака с лица, него свану радосно дивљење.

— Мара! — оте му се преко усана, па седе на клупу уз пећ.

Мара оде к њему, па га ухвати за руку.

— Не тако, не тако, — умеша се Бохунка. — К нама се не долази кроз прозор него на врата.

— Ова бура ће срећно да прође, — помисли Мраз у себи, кад виде, како се раздешена армонија удешава на стари начин у кући старог црквењака.

(Свршиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

С муком, дакако, и којекако, али тек сам се докотурао до г. 1389. или до боја на Косову, у којем је погинуо кнез Лазар; и сад да ми је само претурити и ту катастрофу!

Прво ћу на свом обичају поменути изворе за повест о том боју и казаћу, какви су ти извори.

1. На реду је *писмо кнеза Лазара властелину Богумилу у Скопље*, које је г. Панта Срећковић у књижици: „Краљ Вукашин убио цара Уроша“ на страни 29. приопштио. Писмо то ја сам у овој расправи већ једном поменуо, али се и г. Панта писма тога, које је неки Хаџи-Јордан изнашао, не једанпут, већ до јако четири пута дотакао, и то у Гласнику књ. XLVI. 222. и LI. 273., и у поменутој књижици стр. 26.—28. На првом месту рекао је Панта: „у једном *ориџиналном* писму јавља кнез Лазар *своме* једном крилном заповеднику, *војводи* Богумилу“ и т. д.; на другом месту каже, да је у некој највећој и најзнатнијој збирци српских старинских књига *видио* једну старинску књигу, а *при крају* у истој *прилепљено ориџинално* писмо кнеза Лазара, писано пред Косовску битку *своме војводи* Богумилу и т. д. Доцније, а услед напомене Руса Јастребова, који је додао то писмо а управо ону старинску књигу, *у коју је уписано* то писмо, попустио је мало г. Панта од ориџиналности, али је ипак остао при том, „да то писмо припада кнезу Лазару“, и за потврду тога уверења свога навео је такав доказ, „*који*“ — као што Панта вели — „*не може побићи нико.*“ Нико неће то ни покушати, јер сваки, који има здрав ум, на први ће поглед увидити, да је цело то писмо, о којем је овде реч, од прве до последње речи измишљено, и према том сваки би се онај изложио општем смеју, који би се озбиљно упустио у побијање доказа борнираног и сујемудреног професора српске повеснице у Београдској великој школи.

2. У X-ој књизи Гласника приопштен је ферман

или писмо, којим је султан Бајазит спровео тело султана Мурата, који је убијен на Косову. Спровоодно писмо то управљено је Брусанском кадији и писано је у половини м. Шабана турске г. 791.

У том писму каже се: „Кад овај мој ферман приспе, знано буди, да се по одржању битке, која се по наредби божијој на Косовском пољу догодила, мој отац султан Мурад, при свем том, што се он после виђења у сну свевршњем творцу помолио, да га мучеништва удостоји, невредим у потпуном здрављу с бојишта у чадор повратио; — па баш кад смо највећу радост и задовољство уживали, гледајући, како се одсечене главе банова под плочама коњских ногу ваљају, како неки с везаним рукама, а неки с испребијаним мишицама стоје, онда је изненада један, именован *Милош Кошљик*, дошавши с лукавством и притворношћу, казао, да је исламску веру примио, молећи, да се у ред победоносне војске прими. И кад је по молби његовој пропуштен био, да ноге светлога цара целива, он је, уместо да то изврши, отровни анџар, који му је у рукаву сакривен био, неустрашимо на дично тело пресветлога цара управио и задавши му тешку рану, напојио га је мученичком слатком водом (шербетом). Пошто је речени Милош ово дело произвео, нагао је испред војника бегати, но од храбрих војника буде стигнут и на комаде исечен. Чувши за овај догађај упутио сам се био к мученичкој постељи, но цара затечем мртва; а у исто време десило се, те се и мој брат Јакуб-бег у вечност преселио.“ У Гласнику, где је писмо то печатањем, каже се, да се оригинал тога султанског фермана чува у Цариграду, где га је бивши тамо српски капућехаја К. Николајевић у препису додао и у Београд послао, а Друштву С. С. саопштен је српски превод из „књажеске“ канцеларије.

Хамер (Повест Османа, књ. IX. 339. и 340.) помиње три писма султана Бајазиди I., писана после

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Косовске битке и смрти очине, Брусанскоме кадији, и последње је од та три писма: Geheimes Schreiben, welches S. Jildisim Bajezid nach der Schlacht von Kossova mit dem vorhergehenden öffentlichen Befehle an den Richter von Brusa abgesandt, worin er meldet, wie sein Vater meuchlerischer Weise von Milosch Kobilovich erdoleht, und sein Bruder Jacob in der Schlacht geblieben sei; vom halben Schaban 791. (Ende Julius 1389.) (Feridun Nro 137.). Ово треће писмо, у Феридуновом зборнику под бр. 137., биће оно исто писмо, које је у Гласнику приопштено.

У истом Феридуновом зборнику има под бр. 127. писмо Мурата I. из Дренопоља, дне 12. Априла 1385. г., сину Бајазиту у Брусу послано. У писму том цара Мурата од г. 1385., које Хамер на два места (I. 191. и IX. 338.) помиње, помињу се земље: *Карли* и *Херсек* (Херцеговина); и то помињање земаља под именом, за које се г. 1385. није знало нити се могло знати, јер их под тим именом није било, довољно је, да се писмо то Муратово за подметнуто прогласи. Но Хамера не само да то није ни најмање бунило, већ он још истиче, како: nicht im gewöhnlichen Curialstyl, sondern kurz und bündig und zur Sache gehörig schrieb Murad an Bajezid (I. l. c.)

Но ја држим, да није само то и оно друго Муратово писмо у Феридуновом зборнику о освојењу Ниша, писмо подметнуто, већ да је таково и оно писмо Бајазитово, у којем се убица Муратов поименце помиње. Сва је та писма сковао и саставио Феридун по турским причама и казивањима, те се при писању повести не могу у обзир узети.

3. Међу повесничким изворима о боју Косовском помиње се: а) писмо босанског краља Твртка Трогирцима, од 1. Августа 1389. и б) писмо, које је у име флорентијске општине писао краљу Твртку под 20. Окт. 1389. Колуције, канцелар исте општине, — (Fejer X. 1., стр. 566. и 567.; Гл. XXXII. 173.). Ако је писмо Трогирцима доиста писао краљ Твртко, и то 45 дана после битке на Косову, и ако су они усклици у писму флорентијског канцелара одједи писма Твртковог општини флорентијској „о боју, који је босанска краљевина 15. Јуна, на Видов-дан, на пољу Косову с Турцима била“, онда човек не зна, шта да мисли и како да назове тога босанског краља! Најпаметније је, не освртати се на та оба писма.

4. „О боју Косовском — пише г. Рачки (Rad III. 92.) — припомиње такође путопис рускога митрополита Пимена у Цариград (г. 1389.) код Карамзина V. прим. 133.“ Но оно, што се у тој ноти приопштује, није узето из путописа поменутог рускога митрополита, већ из хронографа, а управо из живота деспота Стефана Лазаревића од Константина

философа (в. А. Попова Обзор Хронографов руској редакцији П. 50.). Ђакон Игњатије, пратећи митрополита Пимена на путу у Цариград, описао је тај пут и „слегка упоминаетъ вѣсти, какіе ходили въ то время объ Амуратѣ царѣ“, и тај је путопис штампан, но ја не знам, како гласе те вести, које је ђакон Игњатије у путопису прибележио, јер ни сам могао доћи до тога „хожденија“ Пименовог у Цариград.

5. У Сборнику оддѣленія русскога језика и словесности, импер. акад. наукъ, томъ 28. С.-Пбургъ 1887. има на стр. 147.: Puy Gonzales de Clavigo, Itineraire de l'ambassade espagnole a Samarcande en 1403—1406. Шпански тај посланик забележио је ту у Мају 1404 г. ово: „Онај Турчин, којег је победио Тимур-бег, називао се Илдерим Бајазит, што значи муња Бајазит. Оца су му звали Амират: он је био одличан витез и нега је убио један хришћански кнез, којем је било име кнез Лазар; он га је убио у боју ударом кошља, које му је ушло у груди а изашло на леђа. После тога овај Илдерим Бајазит осветио се за свога убијеног оца и убио је кнеза Лазара у боју сам својом руком; а сада син овога кнеза Лазара прешао је и живи код Мусулмана Челебије, сина тога Илдерим-Бајазита.“ Ово сам хтео написати за то, да би се разумело, кога су звали Амиратом, за то, што све турске владоце ми знамо овде под именом Амирата, а сваки владар имао је своје особито име. Љубави г. Љ. Ковачевића имам захвалити, што сам могао белешку ту од г. 1404. овде приопштити.

Како дакле да се напише повест о боју Косовском године 1389. по првим изворима (писма, листине, записке савременика), кад таквих извора нема!

Најстарији споменик, у којем се нешто потање помиње бој на Косову, житије је деспота Стефана Лазаревића, које је Константин философ, родом Бугарин, око 1431. г. написао. Најстарија повест та гласи: „Амуратъ повори множайшихъ запада. Проуеи же не благоуствиваго кнеза Лаздра въоружаетъ се. Съ же на сътрѣпѣ проуеи ждати и пренебрѣшти оуди своје, пауе же Христовы, разъсвѣдены и отръзаны, но яко да стоудъ сихъ отъ всѣхъ потребитъ, или самого оумрети пауе же съсвѣдѣтельстввати моуѣниемъ вѣстакъ оубъ обѣдрѣнимъ мыслымъ сицевымъ и ведеть се на Измаилиты и соражению вывшоу на иѣстѣ нарицаемымъ Косокъ вистѣ сице. Моужемъ ратнымъ сьрлатоуиштнымъ се предъ скитры, бѣше же иѣвѣто благороднѣи зѣло, својеиоу господиноу, игоже обѣгдахоу закидештен и нектѣрнѣи мѣинахоу. Тѣ же яко да покжеть вѣроу, въкоуиѣ же и моужьство, обрѣтъ подобно вѣрме, оустрѣми се къ самомоу великомоу илѣельникоу яко отъвѣдѣ, иемоуже и яко поутѣ сѣтворше. Югда же влизѣ вѣстѣ, и абне

оплакује се и књижи мѣхъ въ того самого грѣдаго и страшнога самодръжца. Тоу же и смѣхъ отъ нихъ падаеъ. И въ прѣвѣ оубо одолевлють соудити о Лазарѣ и въсприемають победу. Нѣ не оубо вѣрне избавленіи въ. Того ради и сынъ того царя възвѣщаетъ пакы въ тон самон брани и одолеваетъ, богоу тако поноуствившоу, яко да и великы бѣ поустѣна вѣнцѣмъ оубездетъ се и иже съ нимъ. Убо оубо по сихъ; блаженни коньць постигаеъ оустѣненіемъ главѣнымъ, прѣжде него вѣдѣлѣнии дружи, прѣдварѣиште него много оумиленіемъ молѣніемъ, иже прѣжде него коньць приети, яко да неговоу коньциноу не оузреть. Бысть же снѣ бранѣ въ лѣто 6897 = 1389, мѣсяца Юниа 15.“ (Гласник XLII. 260. и 261.; Гласник XXVIII. 384.; А. Попова Изборникъ славянскихъ — стижеи внесеныхъ въ хронографы русекой редакціи, Москва 1869. стр. 103. и 104.) Из житија тога прешла је повест та у руске хронографе (види у Изборнику стр. 63. и 150.) а с руским хронографима у наше тројадике или ти цароставнике (в. у Гласнику XXXII. стр. 268.) »Бѣше же некто благородаръ зѣло и великомя князъ Лазаръ вѣранъ съ, именовъ Милошъ, емже закидеште блекетахъ нашь, яко непраке слѣжитъ емъ. Тѣ же обрѣте подобно вѣрне хоте показати вѣрз и мѣжство, скоро устрѣми се къ нацелникъ агареномъ Амуратоу; створникъ себе яко бѣжецѣта отъ великаго княза Лазара, емже разавнише се агарене и пѣтъ сотвориле; онъ же близъ бѣвъ грѣдаго нацелника агареномъ Амзрата, оплакуе се кѣнзе мѣхъ скоръ въ того сердце и мрътка его показоуеъ; тѣ же и смѣхъ отъ нихъ оубѣненъ бысть уюдиѣ тѣмъ слѣга. И снѣхъ ради прѣвѣ оубо одолевлють сѣциѣ с Лазаремъ; потомже снѣхъ того царя Амзрата Памзритъ, възмогаеъ пакы и въ тон самон брани одолеваетъ, богу тако поустѣвнѣш; тѣ поустѣнъ мѣуемъ бысть князъ Лазаръ, и многіе пролѣтѣ вѣрѣи христіанскіе. Бысть же снѣ бранѣ въ лѣто 6897. Юниа 15.“ Тако пише у Реметском цароставнику, о комъ види Летописе Матице Српске за годину 1873. »Бѣше же некто благородаръ зѣло своѣмоу господиноу негоже оубагохъ закидешти и неврѣна мѣнахоу“ — стоји у тексту житија у сва три издања и очевидно је, да је нешто из текста испало, а наиме да је испало иза речце »зѣло“ и и иза »господиноу“ вѣрѣни съ, а питање је, да ли је и онај додатак у хронографима и цароставницима »именомъ Милошъ“ био првобитно у тексту Константиновог житија па после заједно са »и вѣрѣни съ“ такође испало? У Јагићевом издању стоји истина иза »зѣло“ »Милошъ“ али само у загради, а у Изборнику примећено је на »нѣкто“ »на полѣ списка киноварью: »Милошъ“; у издању пак Јанка Шафарика нема никако тога имена. Ја мислим, да додатка тога у тексту житија није било и да је текст првобитно просто гласио: »Бѣше же некто бла-

городаръ зѣло и своѣмоу господиноу вѣрѣни, негоже оубагохъ и т. д. и да је тек састављач хронографа унео у текст имена написавши: »Бѣше же некто благородаръ зѣло и великомоу князю Лазароу вѣрѣни, именовъ Милошъ.“ И у Цетињском летопису, којег се ауктор служио Константиновим житијем, не помиње се име онога благороднога и господину свом вернога човека, кога су били опали, да је невера; а он, да покаже своју веру и храброст, оде у турски стан као пребег и прибѣв се цару Мурату сјури мач уѣ, али је и сам ту пао. А за Лазара и војску му каже Константин, да се у првом боју добро држала и потиснула Турке но после Турци охрабрани сином убијеног цара (Бајазитом) напладају и одрже победу, и кнез Лазар би ухваћен (а ухватио га је, као што Константин помиње на крају 39. главизне (Гл. XLII. 274.), неки Турчин по имену *Саража*) и »постигаеъ коньць оустѣненіемъ главѣнымъ.“

У Пећском Летопису (Јагић стр. 109.), који је у XV. веку, али може бити пре Константиновог житија састављен, прича се о том овако: »встѣмъ иже кѣсего вѣстока цѣрѣ отъ сыновъ Изманлекѣхъ, Мзрѣхъ иже низшта, и всю Грѣускѣю и Кѣлгарскѣю землю грѣиѣмъ и на сего (кнеза Лазара) приходитъ, бесхислно множество вѣды съ собою: сынове Агарни съ Татари, Карманитъ же съ Сарханити, Грѣкы же Кѣлгаре и Аркатомоу же съ поганими настѣпаюцѣмъ езѣкы, сѣмоу же благоустѣне не повштѣюцѣмъ попраи и светѣлишта бо-жѣствѣна и вѣрѣсть зинѣжѣише искрѣити, и сѣраженно межда обонни бѣкшѣ, и въ сѣраженни томъ неустѣники насѣлѣникъ падаеъ отъ мѣудъ посрѣдѣ разбою, и тѣломъ и дѣшею съ множествомъ сконхъ богонрѣвѣныхъ кон, остаеъ ае того снѣхъ единъ. И въ конѣ сѣраженіа тога, не вѣмъ убо истинноне рѣшити о сѣмъ, издадѣ ли вѣмъ отъ своѣго бѣк храниеніа или пауе соудоу божию о сѣмъ събѣкшѣ се, и въ рѣкахъ тога възима, и по многихъ изѣкахъ самъ уѣствѣию и благоговѣнѣию главоу него отсѣуе.“ И у другомъ једномъ споменику из XV. века, где се помиње »сѣраженне мѣтѣише на мѣстѣ глаголенѣмъ Косоко,“ каже се само »надежъ оубо посрѣдѣ рѣти мѣтѣи насѣлѣникъ, иже снѣхъ пауело имѣен (т. ј. Мурат цар турски) — отъ сѣрѣвскѣхъ кон напрасѣно посрѣдѣ разбою живота лишитъ се.“

У Цетињском, горе већ поменутом, и у Студеничком Летопису (Starine XIII.) има место једно, које није изваћено из Константиновог житија, а гласи: »Нѣ иже шѣдше с нимъ (с кнезом Лазарем) блаженни въсприѣше коньць, иѣциѣ же страха ради или неврѣиа вѣгъ ише се.“ У некомъ прологу на кожи има — као што покојни Даничић, који је тај про-

WWW.D
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

лог описао (Гласник X. 340.) каже, — „неколико записа знатних за историју“ и међу тима на листу, где се свршује 15. дан месеца Јунија, овај запис: »кь сиже днь а кь лѣто 6897=1389. бысть вои кнезд Лазарь съ Амѳратомь царемь на косокь поли; и тоу многа троуина падоме оть хрѣстиань и тоуркь; срьблеи бо испрка развнии вьхоу, и цара Амѳрата оубише, и за повлженне итконикь оть срьбьскихь конскь прѣтодохше тоурци, и бысть велико сьражение: зьыше же и славнаго срьбьскаго господина кнеза Лазара.“ Но и том запису побио је цену Даничић примедбом својом: „где су речи ии за повлженне итконикь“ види се, да је нешто саструкано, па после оне написане.“

Да додам још, како су *кратки списки летописи* забележили бој Косовски.

»Кь лѣто 6897. (1389.) бысть вои кнези на Косовь съ Амѳратомь, мѣсеца юна 15 днь; и Амѳрата

оуби и самь блаженоу ю конуниз оть Тоуркь прии“ (Jagić стр. 94.), или као што у обичном тексту пише: »кь лѣто 6897. (1389.) бысть же сьлнтію и сьраженію на Косокь; тоу погыбе царь Моурать, и кнезь Лазарь оть него блаженный конць прии юна 15.“ (Гл. I. 166.; Гл. XI. 149.; Гл. LXIII. 48.). У Летопису, који је Ј. Раић г. 1758. „из древних рукописних книги сербских, обрѣтаемых въ Хилендарѣ“ преписао, има овај додаток: »Каше конствзюцихъ съ вьлзомъ мененше 100.000, съ иноплеменикомъ же 300.000; три бо изьика съ нимъ блхв.“ Биће да су бројеви ти узети из обичног житија кнеза Лазара (Гласник XI. 111.)

И прочитавши ово доведе, знај, драги читаоче, да је то све, што су стари писци твоји из XV. и XVI. века записали о боју на Косову, у којем је кнез Лазар погинуо.

(Наставиће се.)

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ПИШЕ ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

1.) У Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika, што га издаје југославенска академија а обрађује П. Будмани, у 6. свеску стр. 274. каже г. Будмани: „и оно што још ко даје пригодом вјенчања“ и на страни истој мало даље: „што се даје пригодом нове године.“ Ја мислим да ће у овим реченицама бити *пригодом* по немачком bei Gelegenheit, gelegentlich: *пригодом вјенчања* bei Gelegenheit der Trauung, *пригодом нове године* bei Gelegenheit des neuen Jahres, gelegentlich des neuen Jahres. По мом мишљењу ово *пригодом* српскије ће бити са предлогом *о* казати: „И оно, што ко још даје *о свадби, о вјенчању*“, „што се даје *о новој години*.“ Нека читалац и ове примере испореди, које вадим из синтаксе нашега неумрлога Даничића: *О васкрсенију* нити ће се женити ни удавати. Мат. 22. 30., *Да се не осрамотимо пред њим о његову доласку*. Јов. 2. 28; *Да су се о поноћу* брда нагомилала. Е. Јанковић физ. 15; *О мијени* бјесни. Мат. 17. 15; *То бијаше око поноћи о уштау*. Прип. 226; *Који не купује капе, кад му треба, него чека о ваишару* да је купи. В. С. Кар. Посл. 147; *Код дјевојачке је куће о свадби* доста весело. В. С. Кар. Ковч. 64; *о прохиној жетви*. Посл.

2.) У истом Rječniku у истом свеску на страни 268. стоји: „Даниште постаје од основе *дан* (не имена *дан* него глагола *данити*) суфиксом *иште*.“ На стр. 269. стоји: „Дановиште постаје од *данов*, које је схваћено као основа глагола *дановати* суфиксом *иште*.“ Ја мислим баш да долази *даниште* и *дановиште* од основе именске *дан*, а не од основе глагола *данити* и *дановати*. Основа од глагола *данити*

или је инфинитивна *дани* или је презенатска *дание*, а никако не гласи *дан*, као што стоји у Rječniku. Тако и од *дановати* или је основа инфинитивна *данова* или презенатска *данује*, а никако *данов*, као што стоји у Rječniku. А друго ја видим из речи са наставком *иште* да долазе од основа, које се налазе само у супстантива, а не од глаголских основа. Тако је од *ваишариште* основа у *ваишар* и значи место, где је *ваишар*; од *зобиште* је основа у *зоб* и значи место, где се *зоб* сејао; од *воденичиште* је основа *воденица* и значи место, где је била *воденица*; па тако су и од *конољиште*, *кртолиште*, *кудељиште*, *кукурузиште*, *кукусиште*, *кућиште*, *ланиште*, *лубеничиште*, *мушариште*, *намастириште* основе у супстантива *коноље*, *кртола*, *кудеља*, *кукуруз*, *кукус*, *кућа*, *лан*, *лубеница*, *мушар*, *намастир*. Па тако долази и *игриште* од именице *игра* и значи место за игру; *збориште* од именице *збор* и значи место, где се *збор* држи; *судиште* од *судија* и значи место за судије, па онда отуда место, где се суди. Да *судиште* долази од *судија*, види се из старог словенскога облика *сѣднѣште*, које је постало од *сѣди(н)* с наставком *иште*, дакле *сѣди-ште*. Даље *легиште* долази од *ле*то и значи место, где је стока преко лета; *иландиште* од *иланде=ио дне* и значи место, где се стока одмара у подне; па тако исто и *даниште* долази од именице *дан* и значи место, где се ко задржава преко дана, locus morae per diem. А и *дановиште* не долази од *дановати* него од именске основе *дан*, кад се на њу дода наставак *ов*, па онда тек наставак *иште*: *дан-ов-иште* као и *мак-ов-иште* што долази од имен-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ске основе *мак* са наставком *ов*, па онда *иште* и значи место, где је био *мак*, као и *сиас-ов-иште* што долази од именске основе *сиас* с наставком *ов* па онда *иште* и значи *der Ort der Kirchweih am Himmelfahrtstage*.

3.) У истом Рјешнику у 6. свеску на стр. 258. стоји: „стоји за *човјечији* живот. а у свеску 5. на стр. 218. стоји: „има се у мисли дар *божији*“, а мало даље стоји: „изријеком стоји *божја* даћа.“ Овде ја видим инконзеквенцију, кад се један пут пише *божији*, а други пут *божја*. Или ваља писати *божији*, *божија* или *божји*, *божја*. Или пиши *човјечији*, *човјечија* или *човјечји*, *човјечја*. Истина говори се *божији* и *божји*, али је ипак данас обичнији облик *божји* него *божији*. У Рјешнику југославенском у I. делу, што га је обрадио неумрли Љура Даничић, долази *божији*. Али се под том речју не расправља ништа, него се одмах вели: види *божји* и под овом се речју расправља све, што се имало расправљати о једној и другој. Ту се каже, да се говори и *божији*, али да је данас обичнији облик *божји*. Па се онда каже, како је од *божији* постало *божји* т. ј. да је у *божији* испало *и* између *ж* и *ј*, па се тако добило *божји*. Тако исто по Даничићу и г. Ваљавац тумачи, да је у *човјечији* између *ч* и *ј* испало *и*, па је тако постало *човјечји*. Могуће је да је и тако постало, јер видим да у старом словенском језику долазе облици као што је *дивкиѣ тѣло* поред *дивниѣ тѣло*. Из овога се види, како је могао тај процес тећи т. ј. како је из *дивији*, *дивји*, *дивји* постало *дивљи*. Али кад погледамо у прошле векове нашега језика, видећемо, да су се мање врсте мешале са већим врстама и с њима се изједначивале. Тако знамо из прошлости нашега језика, да је била четврта врста у номиналној деклинацији, а данас се по аналогiji све речи те врсте помешале са првом врстом, те данас нема ни гласа ни трага од облика четврте врсте, као што су н. п. били *сынѣ*, *ген. синоу*, *дат. синови* и т. д. У седамнаестом веку живео је код нас још вокатив једнине по овој врсти:

Владиславе пољачкога,
Славна краља слави *сину*,

Чијем тва пуни слава многа
Свега света величину.

„Осман“ Гунд.

Данас пак нема више ни једнога облика самосталнога из четврте врсте у животу, јер су се сви помешали по аналогiji са првом врстом. Остатак ове врсте види се још у оваким сложеним речима: *полусестра*, *полубрат*, *полуока*, *полугодишњица*, *полугрошница*. Тако се на пример и у трећој врсти номиналне деклинације трећи падеж једнине из првога раздела по аналогiji помешао са другим разделом не марећи за законе гласовне. Тако данас гласи дат. једнине *жени*, *слузи* и *вољи*, *жели*, а у старом словенском језику гласили су ти облици *женѣ*, *слоузѣ* и *волиѣ*, *желиѣ*. У српском језику види се јасно, да се у трећој врсти номиналне деклинације у трећем падежу једнине први раздео помешао по аналогiji са другим. Па тако исто мислим да су се помешали и придеви са наставком *ијѣ* са придевима са наставком *јѣ*. Нестају данас облици *дивији*, *рибији*, *кравији*, *шаранији*, *морукији*, па на место њихово чују се облици *дивљи*, *сомљи*, *крављи*, *шаранљи*, *моруљи*. Па по томе конзеквенција иште, да се пише и *вучји*, *вражји*, *пасји*, *зецји*, *божји*, *врашји*, *човечји*, *дечји*, ма да се може чути и *човечији*, *божији*, *врашчији* и т. д. Очевидно је, да су се данас придеви с наставком *ијѣ* помешали са придевима са наставком *јѣ*. Обичније је данас казати *дивљи* него *дивији*, *сомљи* него *сомији*. А кад је то обичније, онда мора бити обичније и *човечји*, *божји* од *човечији*, *божији*. Ја овде дакле ништа друго не видим, него да су се придеви с наставком *ијѣ*: *сомљи*, *дивљи*, *крављи*, *човечји*, *божји* помешали са придевима с наставком *јѣ*: *говеђи* (старо словенски *говѣдѣ*) *јигнећи*, *ишећи*, *исећи*, *ипрасећи*, *телећи*. Из свега овога излази, да у књижевном језику ваља писати *божји*, *човечји*, јер ко хоће да пише *божији*, тај би морао по конзеквенцији писати и *дивији*, а *дивији* мислим да је необичан облик. Али још је неконзеквентније писати један пут „*божији* дар“, а други пут „*божја* даћа“, јер кад пишеш *божији* дар, онда ваља да пишеш и *божија* даћа. Али ја мислим из свега до сад реченога, да треба писати *божји* дар, па онда да богме и *божја* даћа.

КАМЕН МУДРОСТИ.

ИЗВЕО СТЕВАН МИЛОВАНОВ

1. Мало је читалаца, који нису већ више пута чули реч алкемија, ал, увредити нећу никога, ако кажем, да их је мало читало о тој науци или баш, да их мало и имаде, који знају што више о алкемији. Томе се није чудити, јер алкемија је била па и

битисала. Најлепше њено доба био је средњи век па све до 17. столећа а трагова њених било је и скоро, баш у наше дане. Алкемија као наука није се могла одржати, јер није била подигнута на стварном и сигурном темељу. Шта више, кад данас човек што

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

више чита, како су све радили алкемичари, све му више на ум пада, да су то морали бити свакојаки пробисвети, који су знали од безазлених људи на фини начин новаца излагати те су тако лепо и без бриге живели.

Ако прочитамо више из историје науке-кемије, видећемо, да алкемија и није ништа друго него један период, један одсек, саме кемије. Кемија као наука претрпела је разне промене, о којима нам није намера писати, па така једна промена била је и алкемија место права кемија.

С развитком у кемијском знању дођоше људи на ту практичну мисао, да праве од недрагих метала драге, то ће рећи, да од јефтиних метала граде злато и сребро; да тако дакле лако добију ових скуних метала, кад их у земљи нема толико, колико би човек хтео да награти и да има.

Кад је кемији у задатак дано добијање драгих метала из недрагих, прешла је кемија у алкемију. За то цело време кемија је у научном погледу јако заостала, јер се развијала само у једном правцу, И доиста на алкемију имамо много кривце да бацимо, што је кемија тако рећи чедо наших дана.

Кад се пак много кашње кемија научно почела развијати, пропала је алкемија сасвим, њу је потисла кемија тако, да данас алкемија спада само у историју кемије као један перијод. О алкемији се говори сада тек као о нечем, што је постојало, а као о науци нема ни речи нити може бити. Ако данашњим кемијским очима гледамо у алкемију, изгледа нам она као нека наказа у науци; у оно пак доба многи се њоме бавио и шта више за њу заузет био. Та није шала, она је учила човека, како ће моћи злато правити; она је говорила пут, како ћеш узети парче олова у руку па од тога да добијеш парче злата.

Алкемија је владала скоро иљаду година, скоро до краја прошлога века. Што се алкемија тако брзо раширила била, било је много разлога и у томе, што је тада кемија врло слабо развијена било и што су многи погрешни назори владали у њој. Незнање у кемији створило је алкемију, незнање у кемији раширило је и одржало дуго времена мишљење, да се „непотпуни метали“ могу претворити у „потпуне.“

Алкемија нас подсећа јако на астрологију, која је говорила, како се судба и срећа људска може читати из звезда. Штоване читаоце овога листа мислим нешто упознати и са астрологијом којом другом приликом.

2. Кроз више векова провлачио се назор у кемији, да се материје могу преображавати, те из једног облика прелазити у други, зато је у то доба у опште било раширено мњење, да се доиста може

и сваки метал преобразити у злато, само треба наћи zgodno средство за то, због тога су и провели по неки људи читав век свој испитујући све, о чему су што знали и састављајући, и мешајући разне ствари, е да би како натрапали на то тако важно срество.

Алкемисте су држале, да се срество добити може једино од неке супстанције, којој су дали име *terra prima*. Но доћи до оваке материје било је тек тешко. Тражили су је и тражили, па да је онда нешто препарирају, преустроје, у тако-звани камен мудрости. Било их је много, који се хвалили, да су нашли материју и да су начинили камен мудрости, ал све је то била варка, све је то било тумарање и лутање по мраку. Ти, који се тако хвалили, нису ни у длаку били ближе камену мудрости него ма који други обичан човек.

Многи су чак и писали о томе и давали читаве рецепте, али све то није ништа помогло, јер нико није знао ни по тим правилима начинити камена.

Писац историје алкемије, Х. Коп, врло лепо описује ону вреву за време алкемиста, исто тако ону дурашност и тврду вољу, која је била у алкемиста. Он каже, да је испитано све, што је на земљи, што је дубоко у земљи; испитано је и оно, што на земљу пада или се даде мислити, да пада; испитано је све, што долази у минералном царству па све биље заједно са сокови у њему; испитано је и даље све, што се лучи у животињама, исто тако све, што се лучи из њих. Шта и шта нису све пробали и то радо и вољно, ал до камена мудрости никад доћи.

Људе у добу алкемичара подстрекавало је, да траже камен, и то, што је тада владао у опште и рђав назор у самој кемији о саставу метала. Да није тога било, можда не би алкемија тако маха ухватила и тако се утврдила била.

По тадањем мишљењу сви метали састајали се из два главна састојка, који су имали разне особине. Како су метали различити, то је у њима било ових састојака у врло различитој мери; међутим нису састојци ни једнако чисти у сваком металу а и особине им не долазе свуда једне и исте. Један састојак био је сумпор, који је носио у себи све оно, што мења метал у ватри, други саставни део била је жива а њоме је представљена топлљивост и растегљивост и сјај у метала.

Из ова два тела zgodnim мешањем могло би се злато увек направити, а да zgodno мешање изведе, да се дакле злато направи, послужиће камен мудрости. Ово срество иставиће из појединих метала неке особине а друге ће им опет дати баш тако, да буду право и чисто злато.

Камен мудрости, који би тек од метала правило злато, није био, по мњењу ондашњег века и света,

потпун камен мудрости него тек полован, није био потпуно савршен него онако у полу само, већ се даде начинити још бољи и савршенији камен а тај ће богме чинити још већа чудеса. То је тек прави камен мудраца. Међутим слабији и нечистији камен мудрости претварао је метал само у сребро. То је био лош камен, и они, који су тако тек камен могли створити, били су зацело полумудраци, ваљда тек надрикнуће.

Потпуно савршен камен мудрости не би само претварао недраге метале у скупе, него би био и као нека свеопшта медицина; њега треба згодно разумити у течности каквој па пити помало, па да се болан лечиш од сваке болести; тако камен и подмладиће те па ће ти и живот продужити.

Кад је дакле камен од такве грдне моћи, није чудо онда, што су толики и толики чезнули за њим и што су га тако силни тражили или како год направити желели. Није то тек нешто за старкељу

каквог, кад би се подмладио: дошао би човек те гунуо кап-две од размућеног камена па уједанпут други човек. Зар за тешког болесника не би камен мудрости била права утеха, па макар колико платио за њега? Шта и шта не би дао човек у тешкој болести каквој, да се опрости мука и да оздрави. Дао би све што има, све имање своје. Кад се дакле нашло тако средство, то је сасвим јасно, да је скупо морало бити. И доиста платили су многи силан новац, само да добију камена мудрости, ал га добили нису.

Зато, што је камену оваком приписивана разна и грдна моћ, добио је он и различита имена; звали су га: црвени лав, велики еликсир, велики магистеријум, црвена тинктура и свелек (rapasee) у животу. Онај пак камен, који је служио само за претварање метала у злато ил сребро а све друго није био моћан радити, звао се још: бели лав, бела тинктура или мали магистеријум. (Наставиће се.)

КОВЧЕЖИЋ!

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште). Прошле се недеље на најој позорици до миле воље, без икакве конкуренције, башкарлили Немци. Вилбрант, Мозер и Шентан, Рудолф Готшал, Гернер, ето та су петорица господарили репертоаром. Вилбранта је у уторак 10. о. м. заступала „Робијашева ћерка“, Мозера и Шентана у четвртак 12. о. м. „Рат у мирно доба“, Готшала у суботу 14. о. м. „Пит и Фокс“ а Гернера у недељу „Нови племић“. Вилбрантова „Die Tochter des Herrn Fabricius“ у преводу уредника овог листа приказана је овога пута по други пут овде у Новом Саду. Први је њен приказ био 31. јануара 1885. И после првог приказа а и после другог окомо се један део критике свом снагом против ње. Пре две године оно гледао је Милан Савић — у „Позоришту“ у броју 3. од године 1886. и у „Бранику“ исте године у броју — да Вилбранта начини смешним, трајући му и черупајући ликове у том комаду до карикатура, а сад се у „Бранику“ у броју 135. дигао М. Д.—ћ. те је рад да докаже, да је Вилбрант у хајци за ефектом починио погрешке, које се не би смеле опростити ни почетнику а камо ли писцу његова гласа. Ма да изгледа, да уредник овог листа, ломећи копље за Вилбранта, себе управо пере и свој укус у избору комада за превод оправдава, то ипак не може пропустити а да са своје стране не изјави уверење, да је та повика на „Робијашеву ћерку“ доста неоправдана. На разматрања Милана Савића, којима је Вилбранта том приликом мал те не с Бирхпфајерком и Раупахом барабарно баш он, који још године 1877. оцењујући први приказ Вилбрантових „Младенаца“ (die Vermählten) за тог писца вели, да је „елегантан драматик“, да „му комади уживају ванредну наклоност од стране публике немачке“ и да „му глуме одушевљавају свакога, који је пријатељ ваљаног песништва“ (види Позориште од године 1877. бр. 8. стр. 31.), немамо места овде да се упуштамо, него смо у обрану писцу „Робијашеве ћерке“ ради само на две три замерке М. Д.—ћа осврнути се. И писац књиге „Geschichte der deutschen Nationaliteratur des XIX. Jahrhunderts, Лудвиг

Саломон, вели за Вилбрантову „die Tochter des Herrn Fabricius“, да тај комад „durch seine grellen Effecte schliesslich reinlich wirkt“ али није зато импутирао Вилбранту грубе хотимичне несугласице. Да ли је са уметничког гледишта слободно било писцу према плану свом максимум Zuchthaus казне са 15 — не са 20 — дигнути на 30 година, то је још и сувише отворено питање, а да се и у т. зв. Einzelhaft-у може научити стругати и рецкати — то је био тај занат, што је Фабрицијус у казнионици научио, дабогме не престано усамљен, као што се у комаду нигде и не каже, него се шта више спомињу сведоче о добром владању, које претпостављају саобраћај са претпостављенима и осталим робијашима — о том зацело нема сумње. Друга је чудна замерка М. Д.—ћа, да је Вилбрант по позиву и положају свом био позван, да се стара за позоришни „хлеб насушни.“ Та он је био директор Бечког дворског позоришта, на којем није нужде улагивати се укусу публике. Ту је за леђи двор и позориште то има свој одређен рад те се не равна по овим или оним околностима. Што се пак тиче самог наслова, ту Вилбрант мора да испашта грех преводиоцев — ако је т. ј. то грех. Наслов је оригиналу заиста такав, да ни из далека није „удешен да прави сензацију.“ Све у свему, „Робијашева ћерка“ Вилбрантова није тако лоше замишљена и тако невешто изведена глума, као што ево критика код нас хоће. Боље само простудирати јој смер па ће човек видети, да је главна реч: племенити рад Џона Хауерда на поправљању казнионицке системе и отклањање грозних и неправедних последица, које морају после одржане кавне да сносе и они, који се истински покајали а желе надаље да буду корисни чланови друштва људског. То уважити па ће човек онда — додуше ипак морати осудити али тек — много блажије осудити превратеност у ефектима. — Забавили смо се и сувише са тим „Rettungen Wilbrandt's“ те нам остаје још само толико простора и времена, да региструјемо, да је Готшалова лепа комедија „Пит и Фокс“ сретно прешла прву ватру овде у Н. Саду, те је сав изглед, да ће се на репертоару одржати.

САДРЖАЈ: Мој бага. (Свршетак.) — На смрт. Црта из српско-бугарског рата. Написао Вељо М. Миљковић. — Бура у заветрини. (Наставак.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Бранич српскога језика. — Камен мудрости. Извео Стеван Милованов. — Ковчежић. Позориште и уметност.